

РОЗДІЛ IV. ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО, ТРУДОВОГО, ЕКОЛОГІЧНОГО ТА ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА

УДК 343.98

Т. Ф. Безсонна

МІСЦЕ БІОМЕТРИЧНОГО ПАСПОРТА В СИСТЕМІ ДОКУМЕНТІВ, ЩО ПІДТВЕРДЖУЮТЬ ГРОМАДЯНСТВО УКРАЇНИ

На підставі аналізу наукової літератури та нормативно правових актів проаналізовано систему документів, які підтверджують громадянство України. Визначено місце біометричного паспорта в системі документів, що підтверджують громадянство. Проаналізовано особливості біометричного паспорта. З'ясовано значення вказаного документа для попередження злочинів.

Ключові слова: *паспортна система, паспорт, паспорт громадянина України для виїзду за кордон, біометричні дані, біометричний паспорт, документи, що засвідчують особу.*

Постановка проблеми. Паспорти, що містять безконтактний електронний носій з біометричними даними власника документа, набувають усе більшого поширення у світі. 06 грудня 2012 року набрав чинності Закон України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус». Відповідно до цього Закону в Україні розпочато роботи із запровадження оформлення та видачі паспорта громадянина України, що містить безконтактний електронний носій з біометричними даними власника документа. З 01 січня 2015 року розпочалася видача біометричних закордонних паспортів в Україні. Передбачається, що такі документи найбільш захищені від підробок та виключають можливість користування ними будь-якою особою, окрім власника. Головна ідея впровадження більш захищених документів, які забезпечують ідентифікацію особи, – це суттєве підвищення захищеності суспільства від проявів злочинності та міжнародного тероризму. Однак злочинна діяльність теж розвивається, винаходяться нові засоби підробки навіть таких захищених документів, як паспорт громадянина України, що містить безконтактний електронний носій з біометричними даними власника документа.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дослідження історії виникнення паспортної системи у світі та в Україні, запровадження паспорта та документів, що засвідчують особу, свої наукові праці присвятили М.Ю. Будзієвський, О.В. Воробей, О.М. Глотов, О.Л. Кобилянський, В.П. Колмаков, Ю.Г. Корухов, О.А. Леві, В.Є. Ляпичев, О.С. Силкін, Ю.І. Паршиков, Л.Л.Патик та інші, унісши таким чином значний внесок у дослідження вказаної проблеми.

Водночас залишилися без належної уваги питання щодо використання документів, які містять безконтактний електронний носій з біометричними даними власника

Формування цілей. На підставі аналізу наукової літератури та законодавчих актів визначити місце біометричного паспорта громадянина в системі документів, що посвідчують громадянство України.

Виклад основного матеріалу. Історія виникнення паспортної системи та документів, що засвідчують особу, розпочалася багато століть тому, ще в далекому XV ст., а з кінця XVIII ст. така робота почала вдосконалюватись, набувши більш високого розвитку на початку XIX ст. І в наш час паспортна система постійно розвивається та вдосконалюється, використовуючи більш інформативні способи передачі даних про власника документа.

Великий юридичний словник визначає паспортну систему як сукупність правил, які визначають порядок обліку громадян за допомогою введення єдиних документів, що засвідчують особу (паспортів), їх реєстрації за місцем проживання й тимчасового перебування, а також адресно-довідкової роботи [1, с. 785]. В інших джерелах натрапляємо на таке трактування: паспортна система – порядок регулювання обліку та пересування населення, що передбачає: а) обов'язок громадян мати паспорт (документ встановленого зразка, що засвідчує особу), б) обов'язкову прописку паспорта, в) відповідальність в адміністративному та кримінальному порядку за порушення правил прописки [2, с. 657]. Одне з основних завдань паспортної системи – охорона правопорядку. Правила паспортної системи не повинні порушувати конституційного права на свободу пересування та вибору місця для проживання [1, с. 785].

Таким чином, паспортна система являє собою сукупність передбачених законом певних правил, які регулюють порядок видачі, обміну та вилучення документів, що засвідчують особу, а також відіграє важливу роль в реалізації прав та обов'язків громадян за допомогою введення документів встановленого зразка, що засвідчують особу.

У нашій державі функціонує єдиний державний демографічний реєстр, який являє собою електронну інформаційно-телекомунікаційну систему, призначену для зберігання, захисту, обробки, використання й поширення визначеної законом інформації про особу та про документи, що оформлюються із застосуванням засобів Реєстру, із забезпеченням дотримання гарантованих Конституцією України свободи пересування і вільного вибору місця проживання, заборони втручання в особисте та сімейне життя, інших прав і свобод людини та громадянина. Єдиний державний демографічний реєстр ведеться з метою ідентифікації особи для оформлення, видачі, обміну, пересилання, вилучення, повернення державі, визнання недійсними та знищення передбачених цим Законом документів [3].

Відповідно до ст. 5 Закону України "Про громадянство" основними документами, що підтверджують громадянство України є: 1) паспорт громадянина України; 2) паспорт громадянина України для виїзду за кордон; 3) тимчасове посвідчення громадянина України; 4) дипломатичний паспорт; 5) службовий паспорт; 6) посвідчення особи моряка; 7) посвідчення члена екіпажу; 8) посвідчення особи на повернення в Україну [4].

Визначені законом України «Про громадянство» документи, що посвідчують особу, збігаються з переліком аналогічних документів, зазначених

у законі України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус»; останній надає роз'яснення щодо кожного з них.

Розглянемо кожен вид документа окремо.

Паспорт громадянина України є документом, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України. Кожен громадянин України, який досяг чотирнадцятирічного віку, зобов'язаний отримати паспорт громадянина України. Оформлення, видача, обмін паспорта громадянина України, його пересилання, вилучення, повернення державі та знищення здійснюються у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Нарівні із звичними нам зразками бланків паспортів у вигляді книжечки з 11 листопада 2016 року на території нашої держави впроваджується видача паспорта громадянина України у вигляді ID-картки, що містить безконтактний електронний носій з біометричними даними власника. Паспорт громадянина України у вигляді ID-картки оформляється особам, які не досягли вісімнадцятирічного віку, на чотири роки, а особам, які досягли вісімнадцятирічного віку, – на кожні 10 років. До нього вноситься така інформація: назва держави, назва документа, ім'я особи, стать, громадянство, дата народження, унікальний номер запису в Реєстрі, номер документа, дата закінчення строку дії документа, дата видачі документа, повноважений суб'єкт, що видав документ (код), місце народження, відцифрований образ обличчя особи, відцифрований підпис особи, податковий номер (реєстраційний номер облікової картки платника податків з Державного реєстру фізичних осіб-платників податків) або повідомлення про відмову від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та офіційно повідомили про це відповідний контролюючий орган) [3].

Дипломатичний та службовий паспорти України мають особливий статус в нашій державі. Вони є документами, що посвідчують особу, підтверджують громадянство України та надають право власникам таких документів на виїзд з України та в'їзд в Україну. Зазначені документи оформляються й видаються в порядку, встановленому Президентом України.

Посвідчення особи моряка є документом, що посвідчує особу, оформляється й видається громадянину України, який може обіймати будь-яку посаду на борту судна (крім військового судна) або працевлаштований на будь-яку посаду на борту судна (крім військового судна), зареєстрованого в Україні чи в інших державах. Посвідчення особи моряка може бути видано будь-якій особі, яка звернулася за документом та працює на борту судна, зареєстрованого в Україні, або яка перебуває на обліку осіб, які шукають роботу, у центрі зайнятості та може обіймати будь-яку посаду на борту судна (крім військового судна). Посвідчення особи моряка дає право його власникові на виїзд з України та в'їзд в Україну на судні, членом екіпажу якого він є, а також на виїзд з України та в'їзд в Україну в індивідуальному порядку під час прямування чи переходу на інше судно,

списання із судна. Цей документ не може бути використано на території України чи інших держав для укладення правочинів і здійснення приватних поїздок за кордон, не пов'язаних з виконанням трудових обов'язків. Протягом перебування особи на судні або в рейсі посвідчення особи моряка зберігається в особи, якій оформлено цей документ. У виняткових випадках за письмової згоди особи, якій оформлено цей документ, для надійного збереження посвідчення особи моряка може зберігатися в капітана відповідного судна. Посвідчення особи моряка виготовляється у формі книжечки, правий форзац якої містить безконтактний електронний носій, та складається з м'якої обкладинки, 32 сторінок і сторінки даних. Оформлення, видача, обмін посвідчення особи моряка здійснюються капітаном морського порту. Процедура оформлення, видачі, обміну, вилучення, повернення державі та знищення посвідчення особи моряка здійснюються в порядку, установленому Кабінетом Міністрів України.

Посвідчення члена екіпажу є документом, що посвідчує особу, підтверджує громадянство України й видається громадянинуві України, який належить до складу екіпажу повітряного судна, відноситься до осіб льотного екіпажу та екіпажу пасажирського і вантажного салонів, осіб авіаційного персоналу, які не належать до складу екіпажу, але забезпечують виконання технологічних процесів перевезення та виконання видів польотів або авіаційних робіт чи технічне обслуговування повітряних суден у позабазових аеропортах. Цей документ дає право особі, якій його оформлено, на виїзд з України та в'їзд в Україну для виконання службових обов'язків. Він не може бути використаний на території України громадянином України, якому його оформлено, для вчинення правочинів та здійснення приватних поїздок за кордон, не пов'язаних з виконанням службових обов'язків. Посвідчення члена екіпажу оформляється та видається уповноваженим органом з питань цивільної авіації в порядку, установленому Кабінетом Міністрів України, виготовляється у формі картки, що містить безконтактний електронний носій. Зазначений документ оформляється та видається уповноваженим органом з питань цивільної авіації в порядку, установленому Кабінетом Міністрів України. У разі зміни місця роботи або службових обов'язків чи припинення членом екіпажу льотної роботи його посвідчення члена екіпажу повертається уповноваженому органу з питань цивільної авіації, який його видав.

Посвідчення особи на повернення в Україну є документом, що посвідчує особу, підтверджує громадянство України (крім випадків, коли цей документ видається особам без громадянства, які мають право на постійне проживання в Україні, іноземцям та особам без громадянства, яких визнано біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, у разі втрати ними під час перебування за кордоном виданих в Україні документів, що посвідчують особу та дають право на виїзд з України та в'їзд в Україну), дає право на в'їзд в Україну, оформляється та видається ЗДУ громадянам України у разі: 1) втрати під час перебування за межами України документів, що посвідчують особу, підтверджують громадянство України та надають право такій особі на виїзд з України та в'їзд в Україну; 2) якщо строк дії таких

документів закінчився; 3) якщо встановлено, що такий документ є недійсним з інших причин; 4) якщо громадянин України не оформлював документів, що посвідчують особу, підтверджують громадянство України та/або надають право такій особі на виїзд з України та в'їзд в Україну.

Тимчасове посвідчення громадянина України є документом, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України й видається особі, яка досягла чотирнадцятирічного віку, набула громадянства України та взяла зобов'язання припинити іноземне громадянство протягом двох років з дня набуття громадянства України, документ оформляється та видається на строк до двох років особі, яка проживає в Україні, розпорядником Реєстру за місцем проживання заявника, а в разі постійного проживання особи за кордоном – ЗДУ. Тимчасове посвідчення виготовляється у формі книжечки, правий форзац якої містить безконтактний електронний носій, та складається з м'якої обкладинки, восьми сторінок та сторінки даних [3].

Кожен громадянин України має право на отримання *паспорта громадянина України для виїзду за кордон* у порядку, установленому Кабінетом Міністрів України. Цей документ посвідчує особу, підтверджує громадянство України особи, на яку він оформлений, і дає право цій особі на виїзд з України та в'їзд в Україну. Кожен громадянин України не може мати більше двох паспортів громадянина України для виїзду за кордон. На сьогодні в Україні існує два види паспорта громадянина України для виїзду за кордон, обидва виконані у формі книжечки, але різниця полягає в тому, що один з документів має безконтактний електронний носій з біометричними даними.

У 1980-х роках з'явилися перші машинозчитувальні паспорти. Це було зроблено через збільшення числа повітряних перевезень, появою аеробусів та авіалайнерів. Такі паспорти було введено на вимогу всесвітньої організації цивільної авіації (ICAO) для пришвидшення перевірки документів і збільшення потоку пасажирів.

Дальшим кроком стала поява біометричних паспортів. Цей вид документа виник як результат збільшення числа підроблених документів, а також через потребу більш точної ідентифікації власника документа. У 2002 році представники 188 країн світу підписали Новоорлеанську угоду, яка визнала біометрію особи основною технологією ідентифікації для паспортів та в'їзних віз наступного покоління.

Відповідно до інформації Всесвітньої організації цивільної авіації (ICAO) більше 90 країн з 193 держав-членів ООН на сьогодні видають такі документи, до того ж ще більше двадцяти держав готові до впровадження цих документів у найближчі роки. Україна також стала на шлях впровадження біометричних документів і з 01 січня 2015 року було розпочато їх видачу.

07 травня 2014 року Уряд України прийняв Постанову № 152 «Про затвердження зразка бланка, технічного опису та Порядку оформлення, видачі, обміну, пересилання, вилучення, повернення державі, знищення паспорта громадянина України для виїзду за кордон з безконтактним

електронним носієм, його тимчасового затримання та вилучення», яка передбачає основні характеристики біометричного паспорта.

Сучасний біометричний паспорт громадянина України має високий рівень захисту. Наявні захисні властивості покликані забезпечити захист документа від підробок та можливості їх контролю як при загальній перевірці, так і при експертному дослідженні. Вважається, що документи, які містять безконтактний електронний носій, найбільш захищені від підробок та унеможливають використання їх будь-якою особою, окрім власника.

Висновки. Таким чином, з огляду на існування паспортної системи держава регулює облік громадян не лише за місцем проживання, а й за місцем їх тимчасового перебування. З використанням паспортної системи здійснюється охорона громадського порядку та забезпечення публічної безпеки. Ця система відіграє значну роль у боротьбі зі злочинністю, розшуку злочинців і попередженні правопорушень. Паспортна система існує в усіх розвинених країнах світу, що також дозволяє стежити за громадянами, які перебувають на території певної держави. Це слід здійснювати для попередження та профілактики злочинів. Одним з кроків посилення запобігання злочинних діянь і було впровадження та використання документів, що містять безконтактний електронний носій з біометричними даними власника, які дозволяють ідентифікувати особу не лише за фотокарткою, але й за біометричними даними.

Біометричному паспорту відведено одне з важливих місць у паспортній системі не лише України, але й інших держав світу, адже передбачається, що такий документ найбільш захищений від підробок та унеможливує користування ним будь-якою особою, окрім власника.

Використані джерела:

1. Большой юридический словарь / Под общ. ред. А.А. Сухарева. – М. : Инфа-М, 2003. – 1754 с.
2. Юридический словарь / Под общ. ред. С.Н. Братусь. - М. : Госюриздат, 1953. – 876 с.
3. Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус: Закон України від 20.11.2012 № 5492-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – №51, ст.716; з останніми змінами, унесеними Законом від 23.05.2017 № 2058-VIII, ВВР, 2017 № 30, ст. 323.
4. Про громадянство України: Закон України від 18 січня 2001 року № 2235-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 13. – ст.65; з останніми змінами, унесеними Законом від 28.01.2016 № 957- VIII, ВВР, 2016 № 9, ст. 93.

Стаття надійшла до редколегії 03.09.2017

Бессонная Т. Ф. Место биометрического паспорта в системе документов, подтверждающих гражданство Украины

На основании анализа научной литературы и нормативно-правовых актов проанализирована система документов, подтверждающих гражданство Украины. Определено место биометрического паспорта в системе документов,

подтверждающих гражданство. Проанализированы особенности биометрического паспорта. Определено значение указанного документа для предупреждения преступлений.

Ключевые слова: *паспортная система, паспорт, паспорт гражданина Украины для выезда за границу, биометрические данные, биометрический паспорт, документы удостоверяющие личность.*

Bezsonna T. Place of the Biometric Passport in the System of Documents Confirming the Citizenship of Ukraine

On the basis of analysis of scientific literature and normative legal acts, the system of documents and confirming the citizenship of Ukraine are analyzed. The main documents confirming the citizenship of Ukraine are: 1) the passport of a citizen of Ukraine; 2) a passport of a citizen of Ukraine for traveling abroad; 3) temporary proof of a citizen of Ukraine; 4) a diplomatic passport; 5) official passport; 6) certificate of the identity of the seaman; 7) certificate of crew member; 8) Identity card for returning to Ukraine. The passport system plays an important role in realizing the rights and obligations of citizens with the help of the introduced documentation, which certifies the identity of the established model. Early in the essence of the passport system, the state regulates the registration of citizens not only according to place of residence, but also at the place of their temporary stay. Thanks to the passport system, public order protection and public security are provided. The passport system plays a role in combating crime, tracing criminals and preventing offenses. Passport system in a combined mailing, where you can go to the street, to inspect the territory of this or that state. This must be done to cross and prevent crime.

The place of the biometric passport in the system document, confirming the citizenship is determined. One of them is that it can be used as an intermediary and can not be used to obtain information about it.

The features of the biometric passport are analyzed. The modern biometric passport of a citizen of Ukraine makes it possible to identify a person not only in photography but also in biometrics and has a high level of protection.

Defined in documentary document for crime prevention. Documents that contain contactless electronic media are considered to be most protected against forgery and allow anyone other than the owner to use.

Key words: *passport system, passport, passport of a citizen of Ukraine for traveling abroad, biometric data, biometric passport, which certify a special security person.*

УДК 349.6:342.4

М. І. Єрофєєв

ОЦІНКА ВПЛИВУ НА ДОВКІЛЛЯ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Досліджено питання вдосконалення законодавства про оцінку впливу на довкілля, обґрунтовано доцільність виділення в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» окремого спеціального розділу, присвяченого оцінці впливу на довкілля, розглянуто напрями розвитку законодавства в цій сфері та їх нормативно-правове забезпечення.

Ключові слова: *оцінка впливу на довкілля, охорона навколишнього середовища, екологічне законодавство, екологічна безпека.*